

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Добровольського Дмитра Миколайовича за темою «Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура

Актуальність теми. Корінні перетворення в соціально-політичному, економічному й духовному житті країни пострадянського простору супроводжуються кардинальним перетворенням національного законодавства, реформуванням правових систем і державно-правових інститутів влади, у тому числі прокуратури, правове положення якої зазнає істотних змін.

Слід зазначити, що на сьогодні ідеальної моделі прокуратури для всіх країн світу не існує, оскільки кожна з них має свої переваги та недоліки. Проведення судово-правової реформи та суміжних інститутів в Україні тісно пов'язане з визначенням ролі, місця, статусу, функцій і повноважень органів прокуратури в системі державних органів. Певним чином відрізняються і засади організації та діяльності прокуратури в залежності від національної моделі, обраної в тій або іншій країні, проте засада незалежності чи її окремі риси знайшла відображення в законодавстві переважної більшості держав.

Отже, на теперішній час одним важливих завдань судово-правової реформи виступає забезпечення реалізації засади незалежності прокуратури, вдосконалення механізму добору прокурорів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, що повинно розглядатися через призму незалежності прокуратури. Важливим кроком у напрямі забезпечення незалежності прокуратури стало запровадження системи прокурорського самоврядування. З огляду на це, дисертаційна робота Д.М. Добровольського має значну актуальність, а обраний напрям дисертаційного дослідження належить до числа пріоритетних у становленні прокуратури України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Тема дисертаційного дослідження обрана з урахуванням плану наукових досліджень кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Актуальні аспекти судової реформи в Україні», що є складовою частиною теми «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110Ш00671).

Загальний аналіз змісту роботи свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність і високий науковий рівень, теоретичне і практичне значення для реалізації засади незалежності в організації та діяльності прокуратури.

Дисертація Д.М. Добровольського характеризується системним підходом до предмету дослідження. Визначені в роботі завдання дослідження відповідають його загальній меті, яка полягає у виробленні теоретичних положень, які визначають роль і значення засади незалежності в її організації та діяльності і виробленні практичних рекомендацій удосконалення законодавства України у цій сфері.

Структура роботи повністю відповідає меті і завданням дослідження, дозволила послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором, та складається із вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків та списку використаних джерел, об'єкт та предмет дослідження сформульовані коректно і відповідають встановленим вимогам.

У вступі дисертації обґрунтована актуальність теми дослідження, визначені його об'єкт, предмет, мета і завдання, зв'язок з науковими програмами, методологічні основи дослідження, аргументовані наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

Перший розділ дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні основи дослідження засади незалежності прокуратури» присвячений аналізу

досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів щодо засади незалежності прокуратури, а також визначенню методологічної основи дисертаційного дослідження.

У другому розділі «Загальні аспекти реалізації засади незалежності органів прокуратури в Україні» автор дослідив поняття, зміст засади незалежності прокуратури, виокремив її ознаки, висвітлив історію становлення цієї засади та проаналізував міжнародно-правові стандарти незалежності прокуратури.

Третій розділ «Гарантії реалізації засади незалежності прокуратури та шляхи їх удосконалення» складається з трьох підрозділів, в яких визначено механізм забезпечення незалежності прокуратури при здійсненні добору прокурорів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, досліджено систему гарантій забезпечення незалежності Генерального прокурора, а також розкрито роль органів прокурорського самоврядування у забезпеченні реалізації засади незалежності прокуратури.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Достовірність та новизна одержаних наукових положень визначається тим, що дисертаційне дослідження Д.М. Добровольського є першою в сучасній науці спробою здійснення ґрунтовного та фундаментального аналізу незалежності як засади організації та діяльності прокуратури, здійсненого на підставі Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року та Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року.

Зі змісту дисертації вбачається, що її теоретичною базою стали праці з теорії держави і права, конституційного права, теорії і практики діяльності прокуратури, адміністративного права та інших галузей, а також відповідні проекти законодавчих актів..

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає сумнівів. Положення дисертації ґрунтуються на об'єктивних теоретичних дослідженнях, висновки є достовірно

обґрунтованими, базуються на теоретичних судженнях автора і забезпечуються:

- по-перше, застосуванням сучасних методів правових досліджень, зокрема таких, як діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, логіко-правовий, статистичний та конкретно-соціологічний метод;
- по-друге, використанням вітчизняної та зарубіжної наукової, нормативної та публіцистичної літератури, статистичних даних, інформаційних матеріалів щодо практики застосування відповідного законодавства тощо.

Варте уваги намагання Д.М. Добровольського працювати на різних рівнях наукового дослідження - від фундаментального до науково-прикладного. Кількість та якість використаних матеріалів, докладність їх аналізу створило передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності та обґрунтованості дисертаційної роботи.

Результатам дисертаційного дослідження притаманний належний рівень наукової новизни. Положення з різним ступенем наукової новизни містяться у всіх трьох розділах дисертації.

Автор цілком логічно починає дисертаційне дослідження з дослідження наукових джерел, що охоплюються предметом роботи та окреслення його методологічного підґрунтя.

У другому розділі автором досліджено історію становлення засади незалежності прокуратури на теренах сучасної України, визначено історичні тенденції та окреслено основні етапи її становлення. У зв'язку з цим дисертант вірно робить висновок, що із самого початку запровадження спочатку інституту фіскалів, а згодом - і прокуратури, відстоювалася ідея стосовно їх незалежності і створення механізму гарантій її забезпечення. Слушно також зазначено, що лише суттєве оновлення у 2014 р. законодавства про прокуратуру визначило внутрішню незалежність прокурорів, тобто їх незалежність від втручання в діяльність з боку інших прокурорів та керівництва прокуратури (с. 63).

В контексті дослідження змісту засади незалежності дисертант вірно виокремив її організаційну та функціональну складову. Автор слушно вказує, що організаційна незалежність має прояв у тому, що хоча система органів прокуратури визначена законом, проте структура цих органів визначається незалежно від інших державних органів, окрім того, органи прокуратури не належать до складу системи інших державних органів та не підпорядковуються їм (с. 100). Функціональна сторона незалежності прокуратури, вірно зазначає автор, полягає у тому, що рішення та дії прокурорів можуть прийматися самостійно та не потребують затвердження з боку інших органів або установ, хоча і звернуто увагу на те, що прокурори можуть звертатися до слідчих суддів стосовно надання дозволу на здійснення окремих слідчих (розшукових) дій.

Заслуговують на увагу виокремлені дисертантом визначальні риси засади незалежності прокуратури: історична обумовленість, нормативність, загальновизнаність, найзагальніший та основоположний характер, універсальність, комплексність та системність (с. 77 - 78).

Схвально слід поставитися до пропозиції автора щодо необхідності закріплення засади незалежності прокуратури безпосередньо в Основному Законі, виклавши ч. 3 ст. 131^і Конституції України у такій редакції: «Організація та діяльність прокуратури є незалежною, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків» (с. 72).

Особливий інтерес викликає дослідження дисертантом гарантій реалізації засади незалежності прокуратури та окреслені ним шляхи їх удосконалення.

Цілком слід підтримати позицію автора щодо того, що Генеральний прокурор відіграє важливе значення у функціонуванні прокурорської системи, а отже питання забезпечення його незалежності тісно пов'язане з реалізацією принципу незалежності прокуратури в цілому. Заслуговує на увагу

виокремлена система гарантій діяльності Генерального прокурора: 1) гарантії щодо незалежності (самостійності); 2) гарантії щодо політичної нейтральності; 3) гарантії щодо особистої безпеки.

Слід схвально поставитись до пропозиції дисертанта відносно потреби уточнення переліку вимог до кандидата на посаду Генерального прокурора, встановивши такі: неналежність до політичних партій чи блоків протягом останніх двох років перед призначенням на посаду, обов'язковість проживання на території України перед призначенням, наявність вищої юридичної освіти, стажу роботи на адміністративних посадах в органах прокуратури.

Заслуговують на увагу і пропозиції автора, спрямовані на забезпечення реалізації засади незалежності прокуратури шляхом подальшого розгортання прокурорського самоврядування, схвалюючи пропозиції відносно потреби розширення закріпленого у ст. 66 Закону України «Про прокуратуру» переліку органів прокурорського самоврядування, до якого слід віднести і збори прокурорів.

Підтримати слід також і пропозицію дисертанта щодо доцільності надання права вищим органам прокурорського самоврядування офіційно звертатися до суб'єктів законодавчої ініціативи, насамперед, до Верховної Ради України та Президента України, з пропозиціями стосовно удосконалення законодавства про організацію та діяльність прокуратури, особливо стосовно підвищення рівня забезпечення її незалежності.

Дисертаційне дослідження Д.М. Добровольського містить й інші висновки і пропозиції, які можуть бути позитивно оцінені та заслуговують на підтримку.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження Д.М.Добровольського достатньою мірою висвітлені у 9 наукових публікаціях, з яких п'ять надруковано в наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 - у зарубіжному виданні, 3 - у збірниках наукових праць за матеріалами наукових та науково-

практичних конференцій.

Оцінка ідентичності автореферату і основних положень дисертації.

Детальний аналіз змісту дисертаційної роботи й автореферату дає підстави констатувати ідентичність автореферату і основних положень дисертації. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки і рекомендації достатньо повно розкриті й обґрунтовані у тексті дисертацій. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України.

Практичне значення положень дисертаційного дослідження полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері - для подальшого наукового осмислення і розробки проблем правового регулювання діяльності прокуратури;

правотворчій сфері - для удосконалення Закону України «Про прокуратуру», відомчих нормативно-правових актів Генеральної прокуратури України, що стосуються засад діяльності прокуратури;

організаційно-управлінській та правозастосовчій сферах — для удосконалення організації та діяльності органів прокуратури;

навчальному процесі - при викладанні дисциплін «Судові та правоохоронні органи України», «Прокуратура України», «Правоохоронна та правозахисна система України», а також при підготовці підручників та навчальних посібників із зазначених дисциплін.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. В цілому, позитивно оцінюючи підготовлену Д.М. Добровольським дисертацію, у роботі є певні висновки й твердження, що викликають сумніви й можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації:

1. Досліджуючи історичні тенденції запровадження засади незалежності прокуратури, дисертант зазначає, що внутрішню незалежність прокурорів було запроваджено лише із прийняттям Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року. Видається, що така позиція дисертанта потребує

додаткового обґрунтування.

2. Погоджуючись із позицією автора щодо того, що засаді незалежності прокуратури притаманна що як організаційна, так і функціональна складова, водночас потребує додаткового обґрунтування доцільність поділу визначених у ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» засад на організаційні та функціональні.

3. Цілком підтримуючи позицію автора щодо потреби забезпечення незалежності прокурорів при притягненні їх до дисциплінарної відповідальності, все ж таки потребує додаткового обґрунтування дослідження дисертантом в роботі питань стосовно добору прокурорських кадрів.

4. Потребує також додаткового обґрунтування пропозиція дисертанта відносно доцільності запровадження, за бажанням прокурора, якого притягають до дисциплінарної відповідальності, пройти перевірку на поліграфі. Такий висновок видається спірним, з огляду на той факт, що його результати не завжди мають стовідсоткову достовірність отриманих результатів, а отже, можуть мати виключно допоміжних характер.

5. Спірною також видається пропозиція автора щодо доцільності доповнення переліку прав прокурора, передбаченого ст. 47 Закону України «Про прокуратуру», правом прокурора на користування професійною правничою допомогою, особливо з огляду на той факт, що кожен працівник прокуратури має вищу юридичну освіту.

Водночас висловлені зауваження, насамперед, характеризують складність досліджуваних проблем. Вони не мають істотного впливу на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Добровольського Дмитра Миколайовича.

ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження «Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури», виконане Добровольським Дмитром Миколайовичем, є самостійною завершеною науково-дослідною працею, в

якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують важливе для науки конкретне завдання - вироблення теоретичних положень, які визначають роль і значення засади незалежності в її організації та діяльності і вироблення практичних рекомендацій удосконалення законодавства України у цій сфері.

Виходячи із зазначеного, слід вказати, що дисертаційне дослідження за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає науковій спеціальності 12.00.10 та вимогам п.п. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а його автор — заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура.

Офіційних опонент

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін

Харківського національного

університету імені В.Н. Каразіна

М.В. Руденко

Тігмис
Завідуючий
Руденка М.В.
Григор'євський В.К.
Григор'євський В.К.
Григор'євський В.К.

